

Prava građana u Krbekovoj doktrini upravnog prava

*Ivan Kosnica**

UDK: 352.072.7(497.5)(091)

342.716(497.5)(091)

<https://doi.org/10.31297/hkju.25.3.1>

Original paper / izvorni znanstveni rad

Received / primljeno: 12. 2. 2025.

Accepted / prihvaćeno: 21. 7. 2025.

Predmet rada znanstvena je djelatnost profesora upravnog prava Ive Krbeka u dijelu koji se odnosio na prava građana. Cilj je rada utvrditi osnovne postavke Krbekove doktrine o pravima građana te utvrditi eventualne promjene i prilagodbe stavova tijekom četrdesetogodišnje znanstvene karijere. U istraživanju su analizirana Krbekova djela nastala od početka njegova znanstvenog rada početkom dvadesetih godina 20. stoljeća pa sve do završne faze njegova rada šezdesetih godina 20. stoljeća. Autor je u radu utvrdio da je tijekom druge polovine 1930-ih godina Krbek napustio liberalnu doktrinu u pogledu prava građana, da je relativizirao koncepciju subjektivnih prava te da je prihvatio ideju o objektivnoj zakonitosti kao glavnoj svrsi pravnog poretka. Autor je u radu pokazao da je Krbek ove pozicije dodatno radikalizirao nakon Drugoga svjetskog rata kad je u skladu sa socijalističkim shvaćanjima prava građana učinio

* Dr. sc. Ivan Kosnica, izvanredni profesor na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska (Associate Professor at the Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia), email: ivan.kosnica@pravo.unizg.hr.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0467-6062>

ovisnim o dužnostima te o općedruštvenim interesima socijalističke zajednice.

Ključne riječi: Ivo Krbek, prava građana, upravno pravo, subjektivna prava, socijalizam

1. Uvod

Ivo Krbek (1890. – 1966.) bio je gradonačelnik grada Zagreba (1932. – 1934.) te podban Banovine Hrvatske (1939. – 1941.), no ponajprije profesor upravnog prava i akademik. Nastavničku karijeru na Pravnom fakultetu u Zagrebu započeo je 6. kolovoza 1928. godine kad je izabran za docenta upravnog prava, zamijenivši na katedri profesora Vinka Kriškovića koji je upravno pravo predavao do 1926. godine (Ivančević, 1998).¹ Od tad pa sve do umirovljenja 1961. godine Ivo Krbek radi na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Iznimku predstavlja razdoblje Nezavisne Države Hrvatske (NDH) tijekom koje su vlasti NDH Ivu Krbeka uklonile s Pravnog fakulteta već tijekom svibnja 1941. godine. Iako je vraćen na Fakultet 27. siječnja 1944. godine, Krbek je ponovno izbačen s Fakulteta 24. srpnja 1944. godine (Hrvatski biografski leksikon, 2013, str. 87).

Profesor Krbek ostvario je bitan utjecaj na suvremenike kao i na kasnije naraštaje pravnika koji su se bavili upravnim pravom, bilo u znanstvenom ili u praktičnom radu. Krbekov rad u području upravnog prava doista je impresivan. Tek letimičan pogled na njegovo djelo ukazuje na činjenicu da je Krbek napisao mnoštvo knjiga te znanstvenih i stručnih radova u području upravnog prava.² Od kapitalnih djela treba istaknuti knjigu *Stranka u upravnom postupku* iz 1928. godine (Krbek, 1928), zatim dvije knjige naziva *Upravno pravo* iz 1929. odnosno 1932. godine (Krbek, 1929; Krbek, 1932), knjigu *Diskreciona ocjena* iz 1937. godine (Krbek, 1937), *Sudsku kontrolu naredbe* iz 1939. godine te sustavna djela o pravu javne uprave nastala tijekom 1950-ih i početkom 1960-ih godina (Krbek, 1939a; Krbek, 1950; Krbek, 1955; Krbek, 1960b; Krbek, 1961; Krbek, 1962). Također, treba izdvojiti i knjigu o ustavnom sudovanju iz 1960. godine te dvije knjige o suverenitetu iz 1964., odnosno iz 1965. godine (Krbek, 1960a; Krbek, 1964; Krbek, 1965).

¹ O Vinku Kriškoviću i njegovu radu vidi: Pavić (1997).

² Sumarni popis glavnine Krbekovih radova vidi u: Hrvatski biografski leksikon (2013, str. 88–8). Vrlo detaljan popis Krbekovih radova nastalih do 1961. godine priredio je profesor Ivančević (1961).

No, osim velikog broja radova, intrigantna je aktualnost Krbekovih djela koja su često nastajala kao odgovor na trenutne potrebe pravne struke. U tom smislu, možemo navesti Krbekov rad o samoupravi u vrijeme kad je ta problematika bila aktualna uslijed osnivanja Banovine Hrvatske (Krbek, 1939b), zatim njegovu studiju o državljanstvu nastalu neposredno nakon Drugoga svjetskog rata kad je pitanje državljanstva bilo naročito važno (Krbek & Ocokoljić, 1948b) ili primjerice monografiju o ustavnom sudovanju koja je nastala neposredno prije osnivanja ustavnih sudova u Jugoslaviji, odnosno Hrvatskoj (Krbek, 1960a).³ Aktualnost Krbekovih djela čini ih pogodnim za smještanje u širi društveno-politički kontekst.

Među mnoštvom tema Krbek se u znanstvenom radu bavio i pravima građana, materijom koja predstavlja predmet našeg rada. Cilj je rada utvrditi osnovne postavke Krbekove doktrine o pravima građana te utvrditi eventualne promjene i prilagodbe stavova tijekom četrdesetogodišnje znanstvene karijere. Analiza ovih pitanja pokazuje se važnom zbog toga što je Ivo Krbek djelovao u vremenu kad su prava građana doživljavala bitne promjene. Naime, već tijekom 30-ih godina 20. stoljeća u javnom diskursu vidljiv je znatan otklon od liberalne doktrine prava građana. Drugim riječima, posrijedi je bilo napuštanje stavova prema kojima je glavna svrha pravnog poretka, pa tako i upravnog prava, zaštita individualnih prava građana od državnih vlasti. Suprotno tome, tijekom 1930-ih sve je učestalije naglašavanje interesa zajednice i javnog interesa nauštrb individualnih prava građana (Kosnica, 2024). Isticanje kolektivnih interesa nacije i obitelji nasuprot individualnih interesa i individualnih prava građana bitno je naglašeno i tijekom Drugoga svjetskog rata u NDH (Gavella et al., 2005). Konačno, naglašavanje kolektivnih interesa te uopće stavljanje težišta na kolektivistički svjetonazor bilo je važno obilježje socijalističkoga pravnog poretka (Kosnica, 2022; Gavella et al., 2005).

Navedene okolnosti predstavljaju osnovni društveno-politički i pravni kontekst u kojem je djelovao Ivo Krbek pa se stoga opravdanim postavlja pitanje o odrazima takvih društveno-političkih i pravnih promjena na Krbekovo djelo. Dodatni poticaj za provedbu istraživanja pronalazimo u činjenici da su u modernoj komparativnoj pravNOPovijesnoj znanosti, u njemačkoj doktrini, slične promjene već analizirane. U tom smislu navodimo rad pravnog povjesničara Stolleisa koji je vrlo detaljno analizirao promjene u njemačkoj doktrini upravnog prava nastale nakon dolaska nacista na vlast 1933. godine. Stolleis tako ističe da su se promjene u doktrini upravnog prava očitovale u kritici liberalizma te koncepta subjektivnih prava.

³ Ustavni sud SFRJ kao i Ustavni sud SRH osnovani su 1963. godine.

Također, naglašava da je usporedno s kritikom tih koncepata došlo do jakog naglašavanja koncepata zajednice i nacionalne zajednice kao glavne svrhe i ishodišta svih individualnih prava. Stolleis također primjećuje da je u takvom sustavu položaj pojedinca u društvu trebao biti određen prije svega dužnostima, a ne pravima (Stolleis, 1998).

Rad započinje prikazom društveno-političkog konteksta te osnovnih obilježja uređenja prava građana u razdoblju Krbekova znanstvenog djelovanja, odnosno od početka 1920-ih do 1960-ih godina. U tri cjeline analizira se Krbekov rad u dijelu koji se odnosi na prava građana. U prvoj cjelini analizirano je Krbekovo djelo koje se odnosi na prava građana u hrvatskim područjima od početka Krbekova znanstvenog rada početkom 1920-ih pa sve do početka Drugoga svjetskog rata. U drugoj cjelini analiziran je Krbekov rad koji se odnosio na prava građana tijekom Drugoga svjetskog rata, dok se treći dio bavi analizom Krbekova rada o pravu građana od završetka Drugoga svjetskog rata pa sve do 1960-ih godina. U završnom dijelu rada ukazuje se na pomak u Krbekovom radu od koncepcije subjektivnih prava prema koncepciji objektivne zakonitosti.

2. Društveno-politički kontekst i osnovna obilježja uređenja prava građana od 1920-ih do 1960-ih

Za vrijeme Krbekova znanstvenog rada od početka 20-ih do sredine 60-ih godina 20. stoljeća dogodile su se važne promjene društveno-političkog uređenja te bitne promjene u uređenju prava građana. Početkom 1920-ih Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) bila je unitarna parlamentarna monarhija u kojoj su građanska, politička i socijalna prava bila uređena Ustavom iz 1921. godine, novom regulativom te također i propisima koji su na pojedinim pravnim područjima doneseni do 1918. godine, a ostali su na snazi i u novoj državi.⁴ U osnovi je uređenje prava građana u Ustavu Kraljevine SHS bilo liberalno, dok su na zakonodavnoj razini te u praksi bili prisutni jaki autoritarni elementi (Kosnica & Protega, 2019).

Ustavno razdoblje trajalo je do proglašenja diktature 6. siječnja 1929. godine kad je kralj Aleksandar Karadorđević raspustio Narodnu skupštinu i ukinuo Ustav. Kralj je tad donio novi Zakon o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi kojim je zabranio udruživanje i političku aktivnost na „plemenskoj“ i vjerskoj osnovi, a također je promoviran koncept integralnog jugoslavenstva (Čepulo, 2023). Tijekom diktature zabranjen je rad političkih

⁴ O pravnom partikularizmu u sferi političkih prava vidi: Kosnica & Protega (2019).

stranaka i većine građanskih udruga, bitno su ograničene građanske slobode, a politički protivnici diktature izloženi su teroru vlasti (Šokčević, 2016). Otvorena diktatura trajala je do 3. rujna 1931. godine kad je kralj oktroi-
rao Ustav Kraljevine Jugoslavije. Novi Ustav sadrži listu građanskih i poli-
tičkih prava, no pri tome i dalje inzistira na integralnom jugoslavenstvu te
također zabranjuje udruživanje na plemenskoj i vjerskoj osnovi. Ustav, za
razliku od Vidovdanskog ustava iz 1921. godine, vrlo šturo regulira socijal-
na prava. No to nije značilo i indiferentnost države u socijalnim pitanjima.
Upravo suprotno, nakon što je donesen Ustav Kraljevine Jugoslavije tije-
kom 1930-ih godina došlo je do većeg upliva državnih vlasti u socijalnim,
a također i u ekonomskim pitanjima. Državni intervencionizam postao
je posebno izražen nakon osnivanja Banovine Hrvatske, odnosno nakon
izbijanja Drugoga svjetskog rata u Europi. Pri tome se državni interven-
cionizam u području prava građana očitovao tako što su u većoj mjeri
uzimani u obzir interesi zajednice nasuprot individualnih interesa i prava
građana (Kosnica, 2024).

Nakon izbijanja Drugoga svjetskog rata u Kraljevini Jugoslaviji, na hrvat-
skim područjima uspostavljena je Nezavisna Država Hrvatska kao tota-
litarna država pod vlašću poglavnika i ustaške organizacije. Novi režim
davao je očitu prednost kolektivnim interesima nacije i obitelji nasuprot
individualnim interesima građana (Gavella et. al., 2005). Odnos vlasti
prema pravima građana u toj državi bio je represivan i obilježen državnom
politikom koja je bila neprijateljska prema Židovima, Romima, Srbima i
drugim protivnicima režima (Goldstein, 2008; Blažević & Alijagić, 2010;
Šokčević, 2016). Bitna karakteristika pravnog razvoja u području prava
građana bilo je i smanjenje, odnosno ukidanje procesnih jamstava zaštite
građanskih prava. U tom smislu, Medvedović navodi da je za vrijeme
NDH Upravni sud nastavio s radom, no da je nadležnost tog Suda već
tijekom 1941. godine bitno sužena. Riječ je o tome da su vlasti NDH
donijele niz propisa kojima su izrijekom isključile upravni spor pa tako
vođenje upravnog spora više nije bilo moguće u nizu predmeta u kojima se
odlučivalo o osobnim i imovinskim pravima (Medvedović, 2003).

Usporedno s formiranjem NDH, na područjima okupirane Kraljevine
Jugoslavije formiran je partizanski pokret koji je tijekom rata izgrađivao
svoje institucije vlasti te je poduzimao mjere kojima su ograničavana pra-
va građana. U tom smislu, već Deklaracija o osnovnim pravima naroda i
građana demokratske Hrvatske donesena na III. zasjedanju Zemaljskog
antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske 1944. godine govori
o tome da građani politička prava ostvaruju isključivo u sklopu narodnoo-
slobodilačkog pokreta (Kosnica, 2022). Na taj je način čitav politički život

trebao biti stavljen pod kontrolu Komunističke partije Jugoslavije koja je vodila narodnooslobodilački pokret.

Po završetku rata, vlasti su se represivnim mjerama obračunale s političkim protivnicima (Čepulo, 2023; Šokčević, 2016). Također je uspostavljen komunistički poredak koji je veliku važnost pridavao dužnostima građana. Osim toga, velika je važnost pridana kolektivu kao i uopće ovlastima države prema građanima (Kosnica, 2022; Mihaljević, 2011). Naknadno donesene ustavne odredbe iz 1953. i 1963. godine također naglašavaju interese kolektiva nasuprot individualnih prava građana (Kosnica, 2022).

Iako je nedvojbeno razvoj uređenja prava građana tijekom četrdesetak godina Krbekova djelovanja bio kudikamo kompleksniji od ovog vrlo sumarnog prikaza, ipak je na vrlo apstraktnoj razini, uz puno uvažavanje različitosti pojedinih pravnih poredaka, u području prava građana moguće uočiti razvojnu tendenciju koja se očitovala u sve većoj zaštiti kolektivnih interesa nasuprot individualno definiranih prava građana. Osim tendencije ka kolektivismu, sve je režime karakterizirao u većoj ili manjoj mjeri autoritaran odnos prema pravima građana.

3. Prava građana u Krbekovim radovima međuratnog razdoblja

Prvi Krbekov rad u području prava građana predstavlja knjižica o izbor-nom redu za odbore seoskih upravnih općina u Hrvatskoj i Slavoniji sa Srijemom iz 1927. godine. U toj je knjižici Krbek obradio izborni sustav za lokalne izbore uključujući materiju biračkog prava (Krbek, 1927). Riječ je, međutim, tek o parcijalnoj obradi jednog političkog prava.

Bitno sustavniji pristup materiji prava građana Krbek je ostvario u knjizi *Upravno pravo* iz 1929. godine obradivši materiju prava građana u cjelini „Subjektivno javno pravo“. U toj cjelini Krbek naglašava da je pravna konstrukcija subjektivnoga javnog prava korisna u situacijama kad građanin ima određeni pravni zahtjev prema vlastima. U ovoj cjelini Krbek je izložio sisteme subjektivnih javnih prava pa tako i sistem Georga Jellineka koji o subjektivnim javnim pravima također govori ponajprije u kontekstu zahtjeva građanina prema državi (Krbek, 1929). Krbek izlaganje o subjektivnom javnom pravu završava ekspezeom o pravima slobode kao vidom subjektivnih javnih prava posebno karakterističnih za liberalnu građansku državu. Pri tome ističe da je riječ o pravima koja ograničavaju vlast, dok joj ne nameću nikakvu pozitivnu činidbu. Među prava slobode Krbek ubraja pravo osobne slobode, slobodu kretanja, nepovredivost stana i slobodu vlasništva. Tako-

der i pravo slobodnog izražavanja misli u što ubraja slobodu vjere i savjesti, slobodu tiska, slobodu javnog okupljanja, slobodu nauke i umjetnosti, slobodu komuniciranja putem pisama, telegrafa i telefona (Krbek, 1929, str. 156). No, osim što je izložio navedena prava, Krbek u izlaganju uzima u obzir nove socijalne momente te ističe da je uslijed djelovanja tih momenata došlo do dopuna i revizije liste građanskih i političkih prava. Kako navodi, cilj tih izmjena jest omogućiti da ta prava građaninu ne osiguraju samo apstraktnu slobodu nego „da mu osiguraju i relativnu gospodarsku i socijalnu slobodu i pruže izvjesnu materijalnu podlogu“. Krbek također ističe da se „zbog ovog višeg ideala zajednice ograničuju (se) i neka stara prava slobode ili im se barem daje neka druga formulacija“ (Krbek, 1929, str. 157). Za primjer Krbek spominje ograničenja prava vlasništva sadržana u Vidovdanskom ustavu prema kojima „iz vlasništva proizlaze i obaveze“ te prema kojima upotreba vlasništva ne smije biti na štetu cjeline (Krbek, 1929, str. 157; čl. 37. Ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 1926).

U drugoj knjizi *Upravnog prava* iz 1932. godine u kojoj je obradio organizaciju javne uprave Krbek problematici prava građana također pristupa iz motrišta subjektivnih javnih prava. Tako kad govori o monopoliziranoj javnoj službi i o pravu građanina na njezino korištenje, Krbek naglašava da pravo građanina na uživanje te službe može dobiti važnost subjektivnoga javnog prava. Pri tome smatra da je razvoj u smjeru priznavanja tog i sličnih subjektivnih javnih prava bitna karakteristika moderne pravne države (Krbek, 1932). O subjektivnom javnom pravu Krbek progovara i u sklopu rasprave o koncesioniranoj javnoj službi i to tako što smatra da koncesionar koncesioniranu javnu službu vrši kao svoje subjektivno javno pravo (Krbek, 1932, str. 63). No, osim što upotrebljava koncept subjektivnih javnih prava, Krbek i u ovoj knjizi govori o ograničenjima subjektivnih javnih prava koja su posljedica „solidarističke ideje“. Tako Krbek ističe da se koncesionirana javna služba temelji na solidarističkoj ideji koja brani pojedinca da „grubo eksploatira poduzeće od opće važnosti po javni interes u svom osobnom interesu“. Na taj su način subjektivnom javnom pravu na obavljanje koncesionirane javne službe nametnuta bitna ograničenja u svrhu zaštite javnog interesa i općeg dobra. Takav je razvoj, prema Krbeku, odraz toga što „živimo u socijalnom vremenu“ te što „socijalna ideja preobražava od reda sve pravne institute“ (Krbek, 1932, str. 64-65).

Za raspravu o pravima građana vrlo je važna Krbekova *Diskreciona ocjena* tiskana 1937. godine. U toj knjizi Krbek piše o dva suprotstavljena „idejna kompleksa“, o „individualizmu i racionalizmu“ s jedne te o „univerzalizmu i emocionalizmu“ s druge strane (Krbek, 1937, str. 5). Pri tome individualizam i racionalizam karakterizira shvaćanje prema kojem je u središtu pravnog poretka pojedinac, građanin, s nizom individualnih prava, dok uni-

verzalizam i emocionalizam karakterizira shvaćanje prema kojem u središtu pravnog poretka trebaju biti zajednica i općedruštveni interesi. Opća razmatranja o sukobima između individualizma i univerzalizma Krbek prenosi na područje upravnog spora tako što upućuje na usku povezanost između subjektivističkog (individualističkog) shvaćanja i subjektivnoga upravnog spora te između objektivističkog (univerzalnog) shvaćanja i objektivnoga upravnog spora. Krbek ističe da je u području upravnog sudovanja, kao važnog instrumenta zaštite prava građana, s vremenom došlo do pomaka od individualističkog prema univerzalnom shvaćanju te sukladno tome od subjektivnog prema objektivnom upravnom sporu. Krbek navodi da je do takvog pomaka došlo i u onim pravnim sustavima koji su se izvorno temeljili na individualističkoj koncepciji kao što su bili austrijsko pa i jugoslavensko upravno sudovanje.⁵ Za jugoslavensko upravno sudovanje Krbek tako tvrdi da je pomak od individualnog prema univerzalnom shvaćanju vidljiv u tome što je prema važećim propisima upravnosudsku tužbu ovlaštena podići i država onda kad je povrijeđen materijalni interes u korist građana, ali također i u svim situacijama kad je upravnim aktom povrijeđen zakon u korist građana (Krbek, 1937, str. 115–116). Krbek u knjizi iznosi i osobni stav u pogledu izbora između objektivnog ili subjektivnog upravnog spora i to tako što smatra da bi u slučaju izbora između ovih alternativa prednost trebalo dati objektivnom upravnom sporu (str. 127).

Krbekova sklonost univerzalizmu nasuprot individualizmu odnosno liberalizma vidljiva je i na drugim mjestima u knjizi. Krbek tako ističe da je liberalizam imao velik utjecaj na izgradnju pravne države, pravnih ideja i niza pravnih instituta, no da te ideje i instituti danas dobivaju drugo značenje zbog utjecaja univerzalističke ideje. Krbek konstatira da univerzalizam zadržava većinu instituta nastalih u razdoblju liberalne pravne države, no da ih „nadahnjuje posve drugim duhom“ i da „univerzalna potiskuje individualnu“. U tom smislu, Krbek naglašava da interes zajednice i opće dobro postaju glavne svrhe pravnih instituta (Krbek, 1937, str. 285–286). Univerzalističko gledište Krbek zastupa i prilikom analize načela zakonitosti uprave pa tako ističe da se „uprava veže zbog objektivnog razloga valjanog vođenja posala, a ne zbog subjektivnog razloga interesa pojedinaca“ (Krbek, 1937, str. 293). Na taj način Krbek pridaje veću važnost načelu objektivne zakonitosti nasuprot koncepciji subjektivnih prava građana. Na tragu prijašnjih navoda su i Krbekova promišljanja o načelu jednakosti. Krbek tako smatra da je sagledavanje načela jednakosti kao

⁵ O tome da je glavna svrha austrijskoga upravnog sudovanja bila zaštita subjektivnih javnih prava vidi: Čepulo (2003).

subjektivnog prava odraz individualističke koncepcije te odraz liberalnog shvaćanja. Nasuprot tome, sagledavanje načela jednakosti kao objektivnoga pravnog načela odražava univerzalističku koncepciju te demokratsko shvaćanje. Pri tome Krbek smatra da smo u tijeku „(...) razvojnog procesa, u kome se jednakost pred zakonom od izvorno subjektivnog prava slobode pretvara u objektivno pravno načelo, pa se danas promatra više sa stajališta zajednice, čiji je pojedinac samo član“ (Krbek, 1937, str. 333). U nastavku Krbek kritizira individualističko-liberalno shvaćanje jednakosti kao krajnje formalističko te neodgovarajuće u sprečavanju socijalnih, ekonomskih i kulturnih nejednakosti (Krbek, 1937, str. 334). Krbek stoga zagovara univerzalističko shvaćanje prema kojem načelo jednakosti nije puko formalno načelo nego načelo koje podrazumijeva ideju pravde uključujući i socijalnu pravdu (Krbek, 1937, str. 334–335).

Krbek o pravima građana piše i u *Nauci o samoupravama*. Riječ je o knjizi tiskanoj 1939. godine u nakladi Kluba slušača prava. Ova knjižica prati sadržaj njegovih predavanja iz područja samouprave koja je držao na Pravnom fakultetu u Zagrebu u zimskom semestru akademske godine 1939/1940., u vrijeme kad je već djelovao kao podban Banovine Hrvatske. U navedenoj knjižici Krbek ističe da sloboda u moderno vrijeme gubi usku individualnu podlogu te da „individualnu demokraciju“ zamjenjuje „kolektivna demokracija“. Krbek naglašava da u „kolektivnoj demokraciji“ građanske slobode „unošenjem socijalnih ideja, a poglavito idejom socijalne pravde i jednakosti, dobivaju novi socijalni oblik“ (Krbek, 1939b, str. 33). Krbek govori o samoupravi kao subjektivnom pravu te se tako suprotstavlja tezama o nepostojanju subjektivnih prava koje su zastupali Kelsen i Duguit te njemačka nacionalsocijalistička literatura (Krbek, 1939b, str. 35–36). Krbek, međutim, prihvaća tezu koju su zagovarali Kelsen i njemački nacionalsocijalisti da svako subjektivno javno pravo ujedno znači i dužnost. Krbek tako zauzima kompromisan stav koji ne znači napuštanje koncepta subjektivnoga javnog prava, ali predviđa njegovu modifikaciju navođenjem dužnosti. Koncept subjektivnih prava tako kod Krbeka dobiva bitno drugačije značenje nego što je to bio slučaj u vrijeme kad je liberalna doktrina o pravima građana bila dominantna.

4. Prava građana i Krbekov rad tijekom Drugoga svjetskog rata

Krbekovu znanstvenu djelatnost tijekom Drugoga svjetskog rata moguće je razvrstati u dva dijela, ovisno o tome je li nastala u sklopu NDH ili

u sklopu narodnooslobodilačkog pokreta. Pri tome u literaturu nastalu u NDH ubrajamo tek knjigu *Dioba vlasti*, tiskanu u nakladi Hrvatskoga izdavačkog bibliografskog zavoda (Krbek, 1943). Riječ je o raspravi koju je Krbek napisao za Ujevićevu *Hrvatsku enciklopediju*, a koja je zbog svoje opsežnosti tiskana zasebno.⁶ U ovoj raspravi Krbek detaljno je analizirao koncept diobe vlasti u raznim režimima. Problematika prava građana, međutim, u ovom djelu nije zasebno obrađivana.

U sklopu narodnooslobodilačkog pokreta Krbeku su objavljena dva rada. Prvi od radova jest *Pravni komentar sporazumu Tito-Šubašić* te u njemu nema govora o pravima građana (Krbek, 1944a). Drugi rad nastao u sklopu narodnooslobodilačkog pokreta jest materijal o narodnooslobodilačkim odborima. U tom materijalu Krbek raspravlja o organizaciji i radu narodnooslobodilačkih odbora, ali također zahvaća i problematiku prava građana. Krbek tako ističe da su narodnooslobodilački odbori „strogo narodna vlast“ te da je riječ o strukturama koje omogućavaju puno sudjelovanje naroda u vlasti, odnosno oživotvoruju načelo prema kojem vlast proizlazi iz naroda (Krbek, 1944b, str. 2–3). Takav razvoj, smatra Krbek, sušta je suprotnost razvoju država na europskom kontinentu nakon Francuske revolucije tijekom koje je narod bio zastupljen samo u zakonodavnoj vlasti putem narodnog predstavništva ili je eventualno u parlamentarnom sustavu ostvarivao utjecaj i na upravnu vlast preko odgovornog ministra.

Pored navedenog, Krbek je u materijalu o narodnooslobodilačkim odborima iznio i vrlo interesantna promišljanja o pravnim lijekovima. Krbek tako smatra da pravni lijekovi protiv akata narodnooslobodilačkih odbora imaju subjektivno i objektivno značenje. Subjektivno se značenje pravnih lijekova očituje u tome što pravni lijek omogućava građaninu da zaštiti svoje „opravdane interese“, dok se objektivno značenje pravnog lijeka očituje u tome što pravni lijek omogućuje višoj vlasti da dozna za „nepravilno postupanje nižih vlasti i da u općem interesu ukloni ovu nepravilnost“ (Krbek, 1944b, str. 19). Krbek, dakle, zastupa stav o dvostrukoj, subjektivnoj i objektivnoj, svrsi pravnih lijekova. Pri tome je važno primijetiti dvije stvari. Prvo, kad govori o subjektivnoj svrsi pravnih lijekova i o zaštiti „opravdanih interesa“ građana, Krbek ne koristi termin subjektivna prava. Drugo, Krbek veću važnost pridaje zaštiti objektivne zakonitosti, ali i državnih i javnih interesa, nasuprot zaštiti „opravdanih interesa“ građana. Na tom je tragu Krbekov stav prema kojem viša nadzorna vlast može odluku narodnooslobodilačkog odbora izmijeniti i na štetu žalitelja ako je potrebno

⁶ Autor je za *Hrvatsku enciklopediju* priredio kraći izvadak (*Hrvatska enciklopedija*, 1945, str. 31–34).

zaštititi javni interes (Krbek, 1944b, str. 20). Također i stav prema kojem svaki birač narodnooslobodilačkog odbora može protiv općih akata tog odbora uložiti predstavku na višu vlast ako smatra da su ti akti protivni „postojećim zakonima, zakonitim propisima i odredbama viših vlasti“, ali također i „narodnim odnosno državnim interesima“ (Krbek, 1944b, str. 20).

5. Prava građana u Krbekovim radovima od 1945. do 1960-ih

Po završetku rata Ivo Krbek nastavlja aktivno djelovati u akademskom i javnom životu, bavi se nizom tema, pa tako i pravima građana. Prvi sustavan rad u području prava građana predstavlja članak *Prava građana FNRJ* objavljen u Arhivu 1948. godine. U tom radu Krbek zastupa stajalište da prava građana u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji imaju bitno drugačije značenje nego u građanskim državama. To je zato što nova Jugoslavija predstavlja novi tip države koja, za razliku od građanskih država, nije eksploatatorska nego je „prava i istinska narodna država“. On naglašava da se u takvoj državi mijenja čitavo pravo pa se tako mijenjaju i prava građana (Krbek, 1948a). Krbek dalje obrazlaže da se u građanskim državama posebno značenje pridaje pravima slobode. Pri tome su ta prava usko individualistička te koncipirana tako da se građaninu prizna i sačuva slobodna sfera zaštićena od državnog uplitanja. Suprotno tome, u Jugoslaviji kao i u drugim socijalističkim državama, kaže Krbek, građanska prava ne predstavljaju više klasne interese eksploatatorske manjine nego predstavljaju interese čitavog naroda (Krbek, 1948a). Krbek dalje tvrdi da je u građanskoj eksploatatorskoj državi važna proturječnost između interesa društva i interesa pojedinaca te da se u toj državi građani i društvo odnosno država shvaćaju kao zasebne pojave. Odras takvog shvaćanja predstavlja i francuska Deklaracija o pravima čovjeka i građanina. Suprotno tome, u socijalističkoj Jugoslaviji ne stoje više prava građana nasuprot državi niti se pojedinci i društvo odnosno država shvaćaju kao odvojene i suprotne pojave. Krbek dalje tvrdi da u socijalističkom društvu „nema više antagonizma između individualnih i kolektivnih interesa“ te da se u takvom društvu ne mogu „dualistički suprotstavljati subjektivna i objektivna prava“ (Krbek, 1948a, str. 190). U takvoj su državi prava građana usko povezana s kolektivnim interesom, a ostvarivati prava građana znači „provoditi društveni pravni poredak, ostvarivati objektivno pravo i zakonitost“ (Krbek, 1948a, str. 191). Izloženo shvaćanje negira samostalnu egzistenciju pojedinca te ostvarenje prava građana smješta u širi okvir ostvarenja objektivne zakonitosti i interesa kolektiva.

Krbek o pravima i dužnostima građana raspravlja i u knjizi *Osnovi upravnog prava FNRJ* iz 1950. godine. On tu uvodno citira predizborni govor Edvarda Kardelja iz veljače 1950. godine u kojem Kardelj tvrdi da socijalizam daje bitno više osobne slobode nego najrazvijenija građanska demokracija. Pri tome Kradelj naglašava da socijalizam jedino ne dopušta iskorištavati drugoga „na račun vlastitoga džepa“ (Krbek, 1950, str. 265). U nastavku teksta Krbek ponavlja stav koji je zastupao već u članku o pravima građana iz 1948. godine o tome da u socijalizmu „ne stoji pravo građana nasuprot državi, niti se više građani i društvo ili država javljaju kao dvije strogo odvojene i suprotne pojave“. Krbek također tvrdi da su u socijalizmu „prava i dužnosti građana (...) u punom skladu s funkcijama i zadacima države“ te da „jačanjem tih prava i dužnosti jača i socijalistička izgradnja države, kao što i obrnuto ta prava postaju sve bogatija, sadržajnija i efikasnija izgradnjom socijalizma“ (Krbek, 1950, str. 266). Krbek ističe da je u socijalizmu važno razviti sadržajna i djelotvorna građanska prava za razliku od građanske države u kojoj su građanska prava samo formalna. Krbek polazi s kolektivističkih i socijalističkih pozicija kad tvrdi da su „individualna prava (su) posve fiktivna, ako su narodne mase politički i društveno-ekonomski ugnjetene“ (Krbek, 1950, str. 266).

U nastavku ekspozee Krbek naglašava da su u socijalističkom društvu prava i dužnosti građana usko povezani s općedruštvenim interesima. Također ističe da u socijalizmu naglasak treba biti na izvršavanju objektivnog prava i na provođenju zakonitosti te da se na taj način ujedno štite i prava građana. Upravo zato građanima dana pravna sredstva, osim subjektivne svrhe, imaju jaku objektivnu svrhu osiguranja zakonitosti rada državnih organa (Krbek, 1950, str. 267).

Krbek je vrlo kritičan prema pravima slobode u građanskom društvu zato što smatra da su se u praksi građanskog društva ta prava pretvorila u prava imućnijeg građanstva. Krbek k tome naglašava da u socijalizmu prava slobode imaju bitno drugačije, šire društveno značenje. Drugim riječima, ta prava ne smiju biti shvaćena individualistički nego kroz kolektivističku prizmu na način da je njihovo uživanje ograničeno i u skladu sa širim općedruštvenim interesima. U tom smislu, Krbek ističe da Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije iz 1946. godine zabranjuje upotrebu prava slobode na način koji bi bio protivan interesima socijalističkog društva. Također, Krbek doseg prava slobode u socijalističkom društvu relativizira koncepcijom svrhe pravnih propisa pa tako kaže da se u socijalističkom društvu prava slobode daju „samo radi jačanja društvenih interesa“. To znači da je svako korištenje prava slobode koje je protivno općedruštvenim interesima ujedno i nezakonito (Krbek, 1950, str. 267).

Konačno, Krbek tvrdi da prava građana ne mogu postojati bez dužnosti te da „vršeći dužnosti prema državi građanin u socijalističkom društvu vrši i dužnost prema samom sebi, svojoj porodici i svome društvu“ (Krbek, 1950, str. 269). Ovakvo shvaćanje odražavalo je dogmu o pretežnoj važnosti općedruštvenih interesa te je negiralo relevantnost interesa građanina izvan te općedruštvene sfere.

U prethodno analiziranim radovima Krbek je formulirao osnovne postavke doktrine prava građana u socijalističkom društvu. Iste stavove o pravima građana Krbek izlaže u knjizi *Upravno pravo FNRJ* iz 1955. godine. Također i u prvoj knjizi *Pravo javne uprave FNRJ* iz 1960. godine u kojoj ponavlja tezu da u socijalističkom društvu „nema oštrog i načelnog proturječja između interesa zajednice i opravdanih interesa pojedinaca“ (Krbek, 1960b, str. 204). U tom smislu, Krbek također naglašava da je u socijalizmu osobni interes građanina u harmoniji s općedruštvenim i državnim interesom (Krbek, 1960b, str. 205). Krbek i ovdje zastupa stav da se u socijalističkom društvu prava građana ostvaruju tako što se provodi društveni poredak, odnosno tako što se izvršavaju objektivno pravo i zakonitost (Krbek, 1960b, str. 205). Također, on i ovdje upućuje na usku vezu između prava građana i dužnosti te ponavlja stav da prava građana ne mogu postojati bez njihovih dužnosti (Krbek, 1960b, str. 212).

Intrigantno je da u knjizi *Pravo javne uprave FNRJ* iz 1960. godine Krbek govori i o koncepciji subjektivnog prava te o odnosu između subjektivnog i objektivnog prava. Krbek tako ističe da u pravnoj teoriji postoje dva oprečna gledišta, jedno „strogo individualističko gledište“ koje daje prednost subjektivnim pravima nad objektivnim pravom i drugo „strogo objektivističko gledište“ koje uopće negira koncept subjektivnih prava. Krbek smatra da ni jedno od ovih gledišta nije ispravno nego se priklanja srednjem gledištu koje pretpostavlja koegzistenciju tih dviju kategorija. U tom smislu, Krbek kaže: „(...) nužna je politička konsekvencija našeg demokratskog socijalizma naglašavati usku pojmovnu povezanost objektivnog i subjektivnog prava, marksistički izraženo, dijalektičko jedinstvo te dvije kategorije“ (Krbek, 1960b, str. 99–100). Krbek, dakle, ni u socijalizmu nije napustio koncept subjektivnog prava, iako je doseg tog koncepta mogao biti kudikamo manji nego je to bio slučaj u građanskom društvu. Ključni ograničavajući čimbenici u tom smislu bile su odredbe o interesima socijalističkog društva kao i doktrinarni stavovi koji su građanina i njegova prava smještali u širi kolektivistički narativ.

6. Od zaštite subjektivnih prava prema zaštiti objektivne zakonitosti i općih društvenih interesa

Sadržajno gledano, Krbekov pristup materiji prava građana, kako je izložen u knjizi *Upravno pravo* iz 1929. godine, temeljio se na koncepciji subjektivnih javnih prava. Ta je u osnovi liberalna koncepcija podrazumijevala postojanje pravnih zahtjeva građana u odnosu prema državi te pravo na njihovu zaštitu u odgovarajućem upravnom, upravnosudskom ili drugom postupku. Kako smo pokazali, Krbek je takav subjektivistički pristup pravima građana zadržao i u drugoj knjizi *Upravno pravo* objavljenoj 1932. godine. No, istraživanje je također pokazalo da je usporedno s koncepcijom subjektivnih javnih prava Krbek već tad ukazivao na trend socijalizacije pravnog poretka. Navedene pozicije podrazumijevale su stoga promoviranje koncepcije subjektivnih javnih prava uz uvažavanje modernih trendova koji su pridavali važnost i interesima zajednice.

Vrlo važnom za analizu Krbekova rada pokazala se njegova knjiga *Diskretna ocjena* iz 1937. godine. U toj knjizi Krbek ukazuje na opreku između individualizma i univerzalizma te se tako uključuje u tada prisutne rasprave o odnosu pojedinca i zajednice (Kljaić, 2017). Pri tome se Krbek priklanja univerzalističkom gledištu koje naglasak stavlja na zajednicu i općedruštvene interese. S tim u svezi, već je tad kod Krbeka primjetna relativizacija koncepta subjektivnih prava te je vidljivo veće pridavanje važnosti konceptu objektivne zakonitosti. Određena relativizacija koncepta subjektivnog prava primjetna je i u Krbekovoj *Nauci o samoupravama* u kojoj on doduše ne odstupa od koncepta subjektivnog prava, ali tom konceptu daje ponešto drugačiju važnost prihvaćajući tezu da pravo na samoupravu nije samo subjektivno pravo nego predstavlja i dužnost.

Analiza Krbekovih radova nastalih tijekom 1930-ih godina ukazala je na jasan pomak od individualizma prema univerzalizmu te na pomak od koncepcije subjektivnih prava prema koncepciji objektivne zakonitosti. Generalno gledano, pomaci u Krbekovu pisanju odražavali su dublje pomake u pravnom poretku i u javnom diskursu koji su se događali na hrvatskim i jugoslavenskim područjima tijekom 1930-ih godina.

Tijekom Drugoga svjetskog rata napisani materijal o narodnooslobodilačkim odborima također ukazuje na pomak u smjeru zaštite objektivne zakonitosti. No, osim toga, ukazuje i na pomak u smjeru zaštite općih i društvenih interesa. Takvo usmjerenje dodatno je naglašeno po završetku rata kad je Krbek posve usvojio socijalističku doktrinu o pravima građana. Analiza je pokazala da Krbek u tada napisanim radovima ukazuje na usku

povezanost između opravdanih pojedinačnih i općedruštvenih interesa te da inzistira na koncepciji objektivne zakonitosti i općedruštvenih interesa u području prava građana. Iako Krbek nije posve napustio koncepciju subjektivnih prava, što je vidljivo na primjeru knjige *Pravo javne uprave FNRJ* iz 1960. godine, ipak je ta koncepcija u okolnostima socijalističkog društva i kolektivističkih nazora imala kudikamo skućenije dosege nego što je to bio slučaj u međuratnom razdoblju.

Vidljivo je, dakle, da je u području prava građana Krbek prošao put od koncepcije primarne zaštite subjektivnih prava pa sve do koncepcije zaštite objektivne zakonitosti i općedruštvenih interesa. Takav razvoj u osnovi je korelirao sa širim trendovima razvoja pravnih poredaka u kojima je Krbek djelovao. Istraživanje je pri tome ukazalo na činjenicu da pomaci u Krbekovu pristupu navedenoj problematici nisu bili radikalni, nego ih je moguće promatrati kao evolutivan proces sve većeg uzimanja u obzir općih društvenih interesa, odnosno interesa zajednice. Ova konstatacija relevantna je za razdoblje 30-ih godina 20. stoljeća kad je Krbek postupno relativizirao koncepciju subjektivnih prava te je prihvatao moderne utjecaje koji su naglašavali potrebu očuvanja interesa zajednice te potrebu zaštite objektivne zakonitosti, nasuprot individualnih prava građana. S vremenom je, međutim, po završetku Drugoga svjetskog rata, Krbek stavove o pravima građana radikalizirao te ih je učinio u potpunosti ovisnim o općedruštvenim interesima uklopivši se tako u socijalističku doktrinu prava građana. Uostalom, tad je i u drugim područjima znanstvenog rada Krbek usvojio marksistički pristup pravu (Harašić, 2005).

7. Zaključak

Uvodni prikaz širega društveno-političkog i pravnog konteksta u području prava građana u kojem je djelovao Ivo Krbek ukazao je na činjenicu da je društveno-politički i pravni razvoj karakterizirao odmak od individualizma i liberalne koncepcije prava građana te prelazak na kolektivističku orijentaciju kada je riječ o pravima građana. To je ujedno značilo da je veća važnost trebala biti pridana interesima zajednice i društva nasuprot individualnih prava građana. Kulminaciju tog procesa predstavlja uspostava socijalističkog društva u kojem je negirano dvojstvo individualne i društvene sfere te su prava građana učinjena bitno ovisnim o općedruštvenim interesima.

Analiza Krbekova znanstvenog rada u području prava građana pokazala je da je Krbek u svom znanstvenom radu u značajnoj mjeri pratio opće

trendove društveno-političkog i pravnog razvoja. Pa tako, osim što u knjizi *Upravno pravo* iz 1929. godine izlaže koncept subjektivnih javnih prava kao pravnih zahtjeva građana prema državnim vlastima, Krbek već tad ukazuje na trend socijalizacije pravnog poretka kao važnu karakteristiku pravnog razvoja. Također i kasnije, u drugim radovima nastalima tijekom međuratnog razdoblja, Krbek ukazuje na moderne trendove socijalizacije pravnog poretka te na utjecaj tog razvoja na prava građana. Istraživanje je pri tome pokazalo da je u *Diskrecionoj ocjeni* Krbek prihvatio stavove o većoj važnosti interesa zajednice nasuprot individualnih prava građana te stav o zaštiti objektivne zakonitosti kao glavnoj svrsi pravnog poretka. Također, Krbek je u *Diskrecionoj ocjeni* bio vrlo kritičan prema liberalizmu. S tim u svezi, Krbek već tad relativizira koncepciju subjektivnih prava, a takav je pristup vidljiv i u *Nauci o samoupravi* u kojoj on zadržava koncepciju subjektivnog prava, no prihvaća tezu da subjektivno pravo znači i dužnost.

Analiza materijala o narodnooslobodilačkim odborima, nastalog tijekom Drugoga svjetskog rata, pokazala je da je Krbek tad bio vrlo kritičan prema građanskim demokracijama te da je narodnooslobodilačke odbore prikazao kao poželjnu „strogo narodnu vlast“. I u ovom materijalu Krbek zadržava stajalište o potrebi zaštite objektivne zakonitosti kao glavnoj svrsi pravnog poretka. Kasnije pak, tijekom socijalističkog razdoblja, Krbek je navedene teze dodatno razradio te je promovirao socijalistička gledišta o pravima građana. Bitna karakteristika tih stajališta bilo je isticanje interesa zajednice i općedruštvenih interesa kao primarnih, dok su individualni interesi građana učinjeni posve ovisnim od tom širem sklopu. Drugim riječima, to je značilo da su prava građana bila posve ovisna o interesu socijalističke zajednice. Taj širi normativni i ideološki okvir ujedno je limitirao i doseg prava građana poput prava slobode jer su sad ta prava trebala biti shvaćena u kolektivističkom kontekstu. Ista opservacija vrijedi i za subjektivna prava koja su, iako spomenuta, također bila ograničena širim socijalističkim kontekstom.

Literatura

- Blažević, R., & Alijagić, A. (2010). Antižidovstvo i rasno zakonodavstvo u fašističkoj Italiji, nacističkoj Njemačkoj i ustaškoj NDH. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 31(2), 879–916.
- Čepulo, D. (2003). *Prava građana i moderne institucije: europska i hrvatska pravna tradicija*. Zagreb, Hrvatska: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Čepulo, D. (2023). *Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu. Od srednjeg vijeka do suvremenog doba*. Zagreb, Hrvatska: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

- Gavella, N., Alinčić, M., Klarić, P., Sajko, K., Tumbri, T., Stipković, Z., Josipović, T., Gliha, I., Matanovac, R., & Hano, E. (2005). *Teorijske osnove građanskog prava: Građansko pravo i pripadnost hrvatskog pravnog poretka kontinentalnoeuropskom pravnom krugu*. Zagreb, Hrvatska: Pravni fakultet.
- Goldstein, I. (2008). *Hrvatska 1918–2008*. Zagreb, Hrvatska: EPH Liber.
- Harašić, Ž. (2005). Opća teorija prava i države u djelu Ive Krbeka. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 42(4), 517–546.
- Hrvatski biografski leksikon (2013). vol. 8., Zagreb, Hrvatska: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Hrvatska enciklopedija (1945). svezak V., Zagreb, Hrvatska: Naklada Hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda.
- Hrvatska enciklopedija (2004). vol. 6., Zagreb, Hrvatska: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Ivančević, V. (1961). Bibliografija naučnih i stručnih radova Ive Krbeka. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 11(3–4), 139–145.
- Ivančević, V. (1998). Život i rad prof. Ive Krbeka. U Ž. Pavić (Ur.), *Pravni fakultet u Zagrebu, III., Nastavnici Fakulteta, sv. 3., 1926–1950*. Zagreb, Hrvatska: Pravni fakultet.
- Kljaić, S. (2017). *Nikada više Jugoslavija: Intelektualci i hrvatsko nacionalno pitanje (1929.–1945.)*. Zagreb, Hrvatska: Hrvatski institut za povijest.
- Kosnica, I., & Protega, M. (2019). Politička prava u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca: razvoj temeljnih obilježja. *Pravni vjesnik*, 35(1), 139–156, <https://doi.org/10.25234/pv/7989>
- Kosnica, I. (2022). Koncept građanina u hrvatskom i jugoslavenskom ustavnom poretku od 1944. do 1990. godine. *Pravni vjesnik*, 38(3–4), 45–58, <https://doi.org/10.25234/pv/22509>
- Kosnica, I. (2024). Socijalne i ekonomske odredbe u pravnom poretku Banovine Hrvatske. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 74(1), 71–98, <https://doi.org/10.3935/zpfz.74.1.03>
- Krbek, I. (1927). *Izborni red za odbore seoskih upravnih općina u Hrvatskoj i Slavoniji sa Sremom prema odredbi od 31.V.1927*. Zagreb, Hrvatska: Naklada „Gospodarskih novina“.
- Krbek, I. (1928). *Stranka u upravnom postupku*. Zagreb, Hrvatska: Tisak i naklada jugoslovenske štampe.
- Krbek, I. (1929). *Upravno pravo: uvodna i osnovna pitanja*. I. knjiga. Zagreb, Hrvatska: Tisak i naklada jugoslovenske štampe.
- Krbek, I. (1932). *Upravno pravo: organizacija javne uprave*. II. knjiga. Zagreb, Hrvatska: Tisak i naklada jugoslovenske štampe.
- Krbek, I. (1937). *Diskreciona ocjena*. Zagreb, Hrvatska: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Krbek, I. (1939a). *Sudska kontrola naredbe*. Zagreb, Hrvatska: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

- Krbek, I. (1939b). *Nauka o samoupravama. I. dio. Predavanja g. prof. dra I. Krbeka u zimskom semestru šk. god. 1939/40.* Zagreb, Hrvatska: Klub slušača prava.
- Krbek, I. (1943). *Dioba vlasti.* Zagreb, Hrvatska: Hrvatski izdavački bibliografski zavod.
- Krbek, I. (1944a). *Pravni komentar sporazumu Tito-Šubašić.* Referat na kongresu pravnika Hrvatske u slobodnoj Glini. 12. VIII. 1944., sv. 5., Knjižnica Narodnooslobodilačke fronte Hrvatske.
- Krbek, I. (1944b). *Narodno-oslobodilački odbori.* sv. 7., Knjižnica Narodno-oslobodilačke fronte Hrvatske.
- Krbek, I. (1948a). Prava građana FNRJ. *Arhiv*, (2), 187–194.
- Krbek, I. & Očokoljić, N. (1948b). *Zakon o državljanstvu: sa komentarom.* Beograd, Srbija: Izdanje Službenog lista FNRJ.
- Krbek, I. (1950). *Osnovi upravnog prava FNRJ.* Zagreb, Hrvatska: Izdavački zavod Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
- Krbek, I. (1955). *Upravno pravo FNRJ.* I. knjiga. Beograd, Srbija: Biro za izradu obrazaca izdavačko-štamparskog preduzeća.
- Krbek, I. (1960a). *Ustavno sudovanje.* Zagreb, Hrvatska: Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
- Krbek, I. (1960b). *Pravo javne uprave FNRJ: osnovna pitanja i prava građana.* I. knjiga. Zagreb, Hrvatska: Birozavod.
- Krbek, I. (1961). *Pravo jugoslavenske javne uprave: organizacija i službenici.* II. knjiga. Zagreb, Hrvatska: Birozavod.
- Krbek, I. (1962). *Pravo jugoslavenske javne uprave: funkcioniranje i upravni spor.* III. knjiga. Zagreb, Hrvatska: Birozavod.
- Krbek, I. (1964). *Suverenitet*, Dio 1., Zagreb, Hrvatska: Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
- Krbek, I. (1965). *Suverenitet*, Dio 2., Zagreb, Hrvatska: Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
- Medvedović, D. (2003). Upravno sudstvo u Hrvatskoj – prilog za povijesni pregled. U D. Medvedović (Ur.). *Hrestomatija upravnog prava* (str. 309–356). Zagreb, Hrvatska: Suvremena javna uprava.
- Mihaljević, J. (2011). Ustavna uređenja temeljnih prava u Hrvatskoj 1946.–1974. *Časopis za suvremenu povijest*, 43(1), 25–51.
- Pavić, Ž. (1997). *Pravni fakultet u Zagrebu, III., Nastavnici Fakulteta, sv. 2., 1874.–1926.* Zagreb, Hrvatska: Pravni fakultet.
- Stolleis, M. (1998). *The Law under the Swastika. Studies on Legal History in Nazi Germany.* Chicago i London: United States of America i United Kingdom: The University of Chicago Press, <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226075327.001.0001>
- Šokčević, D. (2016). *Hrvatska: od stoljeća 7. do danas.* Zagreb, Hrvatska: Duri-eux, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj [Horvátországi Magyar tudományos és művészeti társaság].

Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1926). Obnarodovan u br. 142a „Službenih Novina“ na Vidovdan 28. juna 1921. god. u Beogradu. Beograd, Srbija: Državna štamparija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

Ustav Kraljevine Jugoslavije. (1931). Obnarodovan u „Službenim novinama“ 3. septembra 1931. Zagreb, Hrvatska: Tisak i naklada knjižare St. Kugli.

PRAVA GRAĐANA U KRBKOVOJ DOKTRINI UPRAVNOG PRAVA

Sažetak

Predmet rada jest znanstvena djelatnost profesora upravnog prava Ive Krbeka od početka njegova znanstvenog rada početkom 1920-ih pa sve do kraja njegove znanstvene karijere 1960-ih godina u dijelu koji se odnosio na prava građana. Cilj je rada utvrditi osnovne postavke Krbekove doktrine o pravima građana te utvrditi eventualne promjene i prilagodbe stavova tijekom četrdesetogodišnje znanstvene karijere. Analiza Krbekova rada podijeljena je u tri vremenska sklopa: međuratno razdoblje, djelatnost tijekom Drugoga svjetskog rata i djelatnost nakon Drugoga svjetskog rata. U sklopu međuratnog razdoblja kao posebno važne analizirane su knjige o upravnom pravu iz 1929. i 1932. godine, knjiga o diskrecijskoj ocjeni iz 1937. godine te knjiga o samoupravama iz 1939. godine. U analizi djelatnosti tijekom Drugoga svjetskog rata bitnim za analizu pokazao se materijal o narodnooslobodilačkim odborima. Krbekova znanstvena djelatnost u području prava građana u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata analizirana je na temelju članka o pravima građana iz 1948. godine te poglavlja u knjigama o upravnom pravu koje je Krbek napisao tijekom pedesetih i početkom šezdesetih godina dvadesetog stoljeća. Autor je u radu utvrdio da je tijekom druge polovine 1930-ih godina Ivo Krbek napustio liberalnu doktrinu u pogledu prava građana, da je relativizirao koncepciju subjektivnih prava te da je prihvatio ideju o objektivnoj zakonitosti kao glavnoj svrsi pravnog poretka. Autor ukazuje na činjenicu da je Krbek već tad naglašavao važnost većeg uzimanja u obzir općih društvenih interesa nasuprot individualnih prava i interesa građana. Autor je u radu pokazao da je Krbek ove pozicije dodatno radikalizirao nakon Drugoga svjetskog rata kad je sukladno socijalističkim shvaćanjima prava građana učinio ovisnim o dužnostima te o općedruštvenim interesima socijalističke zajednice.

Ključne riječi: Ivo Krbek, prava građana, upravno pravo, subjektivna prava, socijalizam

THE RIGHTS OF CITIZENS IN KRBK'S DOCTRINE OF ADMINISTRATIVE LAW

Summary

The subject of the paper is the scientific activity of the professor of administrative law Ivo Krbek from the beginning of his scientific work in the early 1920s until the end of his scientific career in the 1960s in the part related to the rights of citizens. The aim of the paper is to establish the basic tenets of Krbek's doctrine on the rights of citizens and to determine any changes and adjustments of attitudes during his forty-year scientific career. The analysis of Krbek's work is divided into three time periods: the interwar period, his activities during World War II and his activities after World War II. Within the interwar period, the books on administrative law from 1929 and 1932, the book on discretionary assessment from 1937 and the book on self-government from 1939 are analysed as particularly important. In the analysis of the activities during World War II, the material on national liberation committees proved to be essential for the analysis. Krbek's scientific activity in the field of citizens' rights in the period after World War II is analyzed on the basis of an article on citizens' rights from 1948 and chapters in books on administrative law that Krbek wrote during the 1950s and early 1960s. The author establishes in the paper that during the second half of the 1930s Ivo Krbek abandoned the liberal doctrine regarding citizens' rights, that he relativized the concept of subjective rights and that he accepted the idea of objective legality as the main purpose of the legal order. The author points to the fact that Krbek already then emphasized the importance of taking greater account of general social interests as opposed to individual rights and interests of citizens. The author shows in the paper that Krbek further radicalized these positions after World War II when, in accordance with socialist understandings, he made citizens' rights dependent on duties and on the general social interests of the socialist community.

Keywords: Ivo Krbek, rights of citizens, administrative law, subjective rights, socialism